

Festskrift

Akershus slottskirke Nytt orgel

Slottskirkens orgelfest 2024

Søndag 15. september kl. 11

Innvielsesgudstjeneste

Med preses, Oslo biskop og feltprester

Oslo domkor, dirigent Vivianne Sydnes

Forsvarets stabsmusikkorps

Kantor Lars Notto Birkeland

Søndag 15. september kl. 18

Innvielseskonsert 1

Kåre Nordstoga, orgel

Geir Inge Lotsberg, fiolin

Musikk av Bach, Franck, Olsson, Sandvold og Svendsen

Tirsdag 17. september kl. 19

Innvielseskonsert 2

Lars Notto Birkeland, orgel

Ann-Helen Moen, sopran

David Strunck, obo

Musikk av Bach, Rheinberger, Mahler, L. Boulanger, Sperati, Hovland m.m.

Torsdag 19. september kl. 19

Innvielseskonsert 3 - «*Learn to Wait*»

Nils Henrik Asheim, orgel

Oslo Strykekvartett

Musikk av Bach, Mozart, Schumann, Asheim, Messiaen m.m.

Lørdag 5. og søndag 6. oktober kl. 13 og 15

Orgelkongebrus på Akershus!

Barne-/familiekonsserter med Hannah Carding og Kristoffer Myre Eng
Billetter ved inngangen, gir også tilgang til å se hele Akershus slott

Onsdag 9. oktober kl. 19

Orgelkonsert med Bjørn Andor Drage

Musikk av Bach, Grieg og Schumann
I samarbeid med Oslo Orgelfestival

Torsdag 17. oktober kl. 19

Symfoni av piper

Musikk for orgel og blåsere
Morten Christophersen: *Pipers' Symphony – URFREMFØRING*
Egil Hovland: *Cantus VII* for orgel, messingblåsere og pauker m.m.
Forsvarets stabsmusikkorps
Lars Notto Birkeland, orgel
Peter Szilvay, dirigent

Billetter på [ticketmaster.no](https://www.ticketmaster.no)

Arrangør: Forsvarets tros- og livssynskorps
Konsertene er støttet av Oslo kommune, Eckbos legat og
Skipsreder Tom Wilhelmsens stiftelse

Flere konserter følger utover høsten, følg med på avisannonser og på:
www.karpedammen.no
www.facebook.com/slottskirken

Gratulerer med nytt orgel

Bjørn Arild Gram,
Forsvarsminister

Gjennom flere århundrer har det norske forsvaret skapt norsk kultur og norske tradisjoner. Kultur omgir oss og handler om hvordan vi lever og omgås hverandre i samfunnet. Hverken nasjonalsangen eller fargen på tjenesteantrekket har en direkte nytteverdi, men sier noe om hvem vi er. Det er godt å vite at du er del av noe større. Noe som var her før du kom, og som vil fortsette etter at du er borte.

Forsvarssektoren er en betydelig forvalter av norsk kultur-arv og miljø. Forsvarsbygg har ansvar for at kulturhistoriske bygg og eiendommer tas vare på og brukes til beste for samfunnet. Byggene er en tradisjonsbærer fra den norske militærhistorien og den norske historien, og forteller oss noe om betydningen av dagens forsvar. Eiendommene har også en betydelig nasjonal verdi gjennom sin tilknytning til markante begivenheter i Norges historie, og til militærvesenets betydning for samfunnsutviklingen og nasjonsbyggingen.

Forsvarets tros- og livssynskorps er en viktig tradisjonsbærer. Forsvarets museer forteller historien om den viktige militære arven. Forsvarets profesjonelle musikkorps og andre kulturaktører er kulturhistoriske formidlere gjennom seremonier, konserter og utstillinger. Festningene og mange av arrangementene er åpne for alle. Jeg har selv hatt gleden av å være publikum på flere av disse arrangementene, og setter stor pris på de musikalske og kulturelle opplevelsene dette har vært. Nå skal det bli enda bedre.

Akershus slottskirke er Forsvarets hovedkirke. Her markeres viktige begivenheter for nasjonen, allmennheten og forsvarssektorens ansatte. Kirken har trengt et nytt orgel. Det er derfor med stor glede at vi markerer at vi har fått det nye orgelet på plass. Nå kan Akershus slottskirke fremstå i full prakt og musikk, ved gudstjenester, konserter og andre begivenheter. Dette bidrar til å styrke den kulturelle arven og ansvaret vi har som nasjon.

Gratulerer med det nye orgelet.

Et spesielt byggeprosjekt

Thorbjørn Thoresen,
direktør
Forsvarsbygg

Forsvarsbygg har ansvaret for mange byggeprosjekter rundt om i Norge, men det er svært sjelden vi har ansvaret for å bygge et orgel. Orgelet i Akershus slottskirke er mer enn bare et vakkert og helt spesielt instrument. Det er et kunstverk og en kulturinstitusjon, og en vesentlig del av kulturminnet Akershus slottskirke.

Å bygge et nytt orgel er et prosjekt som krever ydmykhet og ærbødighet. Det har vært et krevende og langsiktig arbeid. Fagmiljøet, brukerne av Slottskirken, Forsvaret og vi i Forsvarsbygg har ønsket et nytt, større og forbedret orgel lenge. Arbeidet med godkjenning fra Riksantikvar, avklaring av ansvar, og ikke minst prioritering av midler til orgelet har tatt mer enn 10 år. Prosessen med anskaffelsen og valg av orgelbygger har vært krevende. Nå er endelig orgelet på plass i Akershus slottskirke.

Akershus festning og Akershus slott er sentrale deler av Norges kulturarv. Viktige hendelser i vår historie har funnet sted her. Det er et betydelig samfunnsansvar å bygge et godt, fungerende og vellykket instrument i Slottskirken. Norges ledende kompetanse på ulike områder har vært involvert. Forsvarsbyggs kulturminneavdeling sammen med Riksantikvaren har vært avgjørende for de estetiske og kulturminnefaglige vurderingene. Akershus slotts organist Lars Notto Birkeland og orgelkonsulent Kåre Nordstoga har med sin musikalske og faglige innsikt hatt den avgjørende beslutningen i vurderingen av orgelet som instrument. Forsvarsbyggs prosjektledelse og anskaffelsesavdeling har vært viktig for resultatet.

Jeg vil takke prosjektgruppens deltagere, saksbehandlere i Forsvarsbygg, Forsvarets tros- og livssynskorps og Riksantikvaren, men også Forsvarsstaben og Forsvarets fellestjenester, for samarbeid gjennom flere år. I tillegg vil jeg takke Oslos biskop som har gitt de nødvendige godkjenninger til utskiftning og ny anskaffelse. De ansatte på Akershus slott skal takkes for tålmodighet og tilrettelegging i byggeperioden.

Jeg vil spesielt takke Weimbs Orgelbau GmbH med Frank Weimbs og hans team for et flott orgel og meget profesjonell gjennomføring av hele prosessen.

Det er med stolthet og stor glede Forsvarsbygg nå kan markere at orgelet i Akershus slottskirke er ferdig og at innvielsen kan foretas. Ingenting passer bedre enn at selve innvielsen kan skje med sentrale brukere av Slottskirken til stede, sammen med alle som har vært involvert og interessert i arbeidet med nytt orgel.

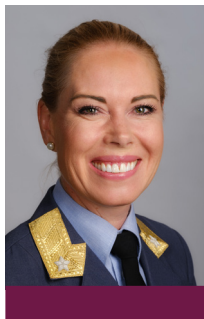
Gratulerer med nytt orgel i Akershus slottskirke!

Detaljer fra
orgelet

Kommandantens hilsen

Gyda Ellefsplass
Olssen, brigader
Kommandant
Akershus festning

I år er det 400 år siden kong Christian IV grunnla det nye Oslo – eller rettere sagt Christiania, som var navnet han ga byen etter seg selv. Det var også han som fikk bygget om Akershus festning til slik den i hovedsak fremstår i dag og for alvor gjorde kirken til en slottskirke.

Som kommandant på Akershus festning er det en stor glede for meg at Akershus slottskirke får nytt orgel samtidig som Oslo jubilerer. Gjennom vekslende tider har kirken vært med å representere kontinuiteten på Akershus slott.

Slottskirken har en helt spesiell funksjon som kongelig gravkirke og Forsvarets hovedkirke. Et velfungerende orgel til gudstjenester, kirkelige handlinger og konserter er av stor betydning.

Realiseringen av det nye orgelet har vært en lang prosess, fremfor alt økonomisk. Det var derfor viktig for Forsvarets fellestjenester å kunne bidra med to millioner kroner. Jeg vil i den anledning trekke frem engasjementet som sjef for Forsvarets tros- og livssynskorps har hatt for saken og takke Forsvarsbygg for det gode samarbeidet.

Slottskirken ser i dag helt annerledes ut enn den gjorde under kong Christian IV. Det er slik det må være i historiske bygg som ikke er museer, men i aktiv bruk. Akershus slott er regjeringens fremste representasjonslokale. Samtidig skal slottet være åpent for alle som vil besøke det.

Slottskirken med sine gudstjenester, kirkelige handlinger og konserter bidrar til å virkeliggjøre nettopp dette. Med et godt orgelet på plass vil det forsterkes. Å gå inn på Akershus festning er å ta steget inn i mer enn 700 år med Norgeshistorie – og selv bli en del av den.

Festningen er for lengst ikke det den først ble bygget som: et forsvarsverk for Oslo. Men i Slottskirken er det fortsatt ly og vern å finne, det vil si tilhørighet, forankring og mening i livet – for Forsvarets personell og alle.

Orgelets betydning for slottskirken

Leder for
Forsvarets Tros-
og Livssynskorps,
brigader Knut
Espen Høidal

Orgelet har en fundamental betydning i enhver kirke. At Slottskirken nå får nytt orgel, understreker at den, med sin beliggenhet i Akershus slott, ikke er et museum – et minnesmerke over en forgangen tid – men et levende rom for vår tid og fremtiden. Innvielse av et nytt orgel markerer inngangen til et nytt kapittel i kirkens over 500 år lange historie.

Som sjef for Forsvarets tros- og livssynskorps påhviler det meg et stort ansvar i å forvalte Forsvarets hovedkirke. Det er viktig for meg å bidra til at dette spesielle kirkerommet fylles med liv og at det er et sted der Forsvarets ansatte kan komme med sin tro og sin tvil, sin sorg og sin glede. I de siste årene har det flotte kirkerommet fått nytt inngangsparti og universell tilgjengelighet. I tillegg har selve kirkerommet gjennomgått viktig vedlikehold. Kirkebenkene, veggene bak alteret og taket er nymalt. Kronen på verket er det nye orgelet – et orgel som vil være med å formidle gudstro, håp og kunst til kommende generasjoner.

I arbeidet som prest har jeg mange ganger erfart betydningen av hva musikken kan bidra med i møte med menneskelige følelser. Et godt orgel og en dyktig kantor er viktig for å sette tone til merkedager gjennom livet. I møte med sorg og krise kan orgelets klagende toner tolke vår smerte og på den måten gi trøst og lindring. I den andre enden av følelsesregisteret vil et jublende orgel fylle oss med optimisme og fremtidstro. Orgeltonene tolker hele spennet i våre liv: fra den dypeste fortvilelse til den mest intense glede og jubel.

Det nye orgelet vil ha avgjørende betydning for slottskirkens tre hovedfunksjoner; som kongelig gravkirke, som Forsvarets hovedkirke og som en av Oslos beste konsertkirker.

Ved en kongelig gravferd er Slottskirken stedet der de aller nærmeste tar et siste farvel før båren senkes til mausoleet under kirken. Orgeltonene fyller også kirkerommet ved kongefamiliens besøk til sine graver gjennom året. Jeg er glad for at vi nå har fått på plass et instrument som kan gi den aller beste ramme ved disse anledningene.

I 2007 skrev Edvard Hoem salmen «No stig vår song, vår takk til Gud». I det siste verset heter det: «No stig vår song, vår takk til Gud for Han som er vår fred. Når Kristus sprenger dødens rom fell siste stengsel ned. Da stig vår song, vår takk til Gud ...».

Slottskirken er Forsvarets hovedkirke og stedet vi som forsvar samles på viktige merkedager gjennom året. Jeg vil særlig løfte frem Forsvarets minnedag og Frigjørings- og veterandagen. På slike dager har musikken, som tonefølge til sorg, refleksjon, glede og takknemlighet, en særlig viktig funksjon for å samle oss.

På samme måte som Slottskirken rommer de store nasjonale markeringene, så rommer den også merkedager i forsvarsansattes liv. Utallige barn er båret til døpefonten og orgelet har gitt tonefølge til dåpssalmer som løfter det nyfødte barnet inn i en større sammenheng. Det samme instrumentet har latt jubeltonene lyde for brudepar som har gitt hverandre sine ja i dette kirkebygget. Jeg vet at også det nye instrumentet vil være med å gi høytid til mange familier i årene som kommer.

Forsvarets hovedkirke har mange funksjoner – fra en intim samling for feltprester som skal sendes ut i internasjonale operasjoner til storslåtte festgudstjenester med Kongehus, Forsvarets ledelse og regjeringens representanter til stede. Orgelet spiller en like viktig rolle i alle typer seremonier og gudstjenester hvor menigheten samles for å la sin sang stige opp til Gud.

Den tredje hovedoppgaven til Slottskirken handler om det kunstneriske og kirkens rolle som konsertkirke for Oslo. Slottskirken er svært godt egnet som konsertlokale. I de senere år har vi gjenopptatt tradisjonen med faste lunsjkonserter som et tilbud til Forsvarets ansatte ved Akershus festning. Vår kantor har arrangert konserttrekker i samarbeid med ledende solister og kirken har et nært samarbeid med Forsvarets Stabsmusikk.

Som sjef for Forsvarets tros- og livssynskorps er jeg også feltprost i Den norske kirke. Det er viktig for meg å bidra til at Slottskirken skal forbli en levende kirke for både Forsvaret og Oslo by i årene som kommer. En tradisjonsrik slottskirke trenger både et levende gudstjenesteliv og et konsertliv. Det nye orgelet – et instrument som kan gi en bedre dybde og rikere klang enn sin forgjenger, vil ha stor betydning for begge deler.

Instrumentas dronning

Kari Veiteberg,
biskop Oslo
Foto: Dag Smemo

Det er ei stor glede å kunne gratulere Akershus slottskirke med nytt orgel! Et orgel er eit mangfaldig instrument, stolt og med rette ber tilnamnet «instrumentas dronning».

Orgelet er i stand til å løfte gudstenester og kyrkjelege handlingar og kan gje dei ulike dagane i kyrkeåret særpreg. Orgelet kan lage musikk som gjør det godt å synge: Levande musikk spelt av levande musikarar!

Rikdommen i musikken og styrken i salmesongen gjer det lettare å tru at det gode og vakre finst. Eg veit mange som seier at dei aldri trur så sterkt som når dei syng salmar og kjenner seg i eitt med kyrkjemusikken. Langt fleire enn dei som oppfattar seg som kyrkjefolk har stor glede av orgel- og kyrkjemusikk. Og det er jo ikkje berre dei vakre tonane når alt er solskin og glede, som er nødvendig. Vi kan vel knapt tenke oss eit bryllup utan orgel, men endå meir utenkeleg er det med gravferder og også minnestunder etter katastrofar utan musikk. Vi var mange som opplevde kor nødvendig og viktig musikk og songar var for eit heilt folk i sorg og fortviling etter terrorhandlingane 22. juli.

Akershus slottskirke spelar ei viktig rolle i nasjonens liv. Det er difor på høg tid at musikarane her omsider kan få spele på eit godt instrument. Det sanselege er ikkje dekor som det er mogleg å ta vekk for å konsentrere seg om noko indre. Tvert imot gjer sterke sanseuttrykk det mogleg å bli stemt og få glimt av livets aller djupaste hemmelegheiter. Vi ønsker Akershus slottskirke og heile Norge hjerteleg til lykke med nytt orgel.

Guds velsigning over all framtidig bruk av dette nåderike instrumentet!

Riksantikvaren gratulerer med nytt orgel i Akershus slottskirke!

Hanna Geiran,
Riksantikvar

Orgelet er instrumentenes dronning, og Akershus slottskirke er en av de mest symboltunge kirkene vi har i landet. Derfor er det så viktig at kirken har et godt og fungerende orgel.

Det tidligere orgelet som sto i kirken var fra 1967, bygget av Norsk Orgel- og Harmoniumfabrikk med den norske komponisten og dirigenten Knut Nystedt som musikalsk konsulent. Dette orgelet var en del av restaureringen som startet opp i 1929, ledet av arkitekt Arnstein Arneberg. Etter Arnebergs død i 1961 var det arkitekt Olav Stoud Platou som sto for orgellets fasadeutforming.

Prekestolen og altertavlen gir dagens kirkerom et preg av 1700-tallet. Vi finner også typiske trekk knyttet til restaureringsideologien fra midten av 1900-tallet ved de upussede teglveggene samt benker og stoler utført av Arneberg.

Orgelet fra 1967 har mange flotte kvaliteter, både som et tidstypisk nybarokkorgel etter Knut Nystedts visjon, og med en fasade utformet av en av samtidens anerkjente arkitekter. I tillegg var orgelet del av en helhetlig restaurering. Riksantikvaren var derfor ikke umiddelbart entusiastisk med tanke på å bytte ut instrumentet.

Slottskirken står imidlertid i en særstilling, og orgelet skal både fungere som akkompagnement til salmesang og som konsertorgel med mulighet for et variert repertoar. I 2017 godkjente vi derfor at orgelet kunne tas ut under forutsetning av at det ble bevart samlet, og helst med videre bruk et annet sted. Denne historien har fått en lykkelig løsning ved gjenbruk i Verdalsøra kapell i Trøndelag, hvor menigheten nå er glade eiere av et orgel som har stått i selveste Akershus slottskirke.

Da alle var blitt enige om at orgelet kunne avhendes, kunne arbeidet med anskaffelse av nytt orgel starte. Vi vil berømme Forsvarsbygg med et flott gjennomført innkjøp med høy grad av involvering fra alle parter.

Vurderinger mens arbeidet pågår: Jan Iver Kjønerød, Forsvarsbygg, Hege Sejnæs Eilertsen, Riksantikvaren, Roberta Luciani, Forsvarsbygg kulturminne, Thomas Sveen Forsvarsbygg

Det har vært gode diskusjoner underveis, og sammen har vi hatt befaringer for å belyse aktuelle problemstillinger for det nye orgelet. Alle Riksantikvarens innspill underveis har blitt imøtekommet med entusiasme og velvillighet, og vi mener det gode samarbeidet har båret frukter. Det nye orgelet er godt integrert i kirkerommet, samtidig som det har høye kvaliteter i seg selv.

Vi håper dere får stor glede av instrumentet i mange år fremover og ser frem til gode musikalske opplevelser i kirken.

Gratulerer!

Proessen med anskaffelse av nytt orgel

Hanne Berg
Festningsforvalter
Akershus festning

Akershus slottskirke

Akershus slott ble oppført som borg og residens for Håkon den 5. Magnusson i perioden 1299–1304.

Middelalderborgen ble i perioden ca. 1580–1650 ombygget til renessanseslott under Christian 4. og stattholder Hannibal Sehested. Etter dette kom slottet i forfall og det ble for en stor del benyttet som militært magasin. Fra 1905 ble bygningshistoriske undersøkelser og de første restaureringsarbeider ledet av arkitekt Holger Sinding-Larsen. Deretter, fra 1929 ble arbeidet med restaurering og innredning til bruk som regjeringens representasjonslokaler ledet av arkitekt Arnestein Arneberg. Regjeringens representasjonslokaler ble innviet i 1947.

Kirken skal ha blitt innredet i del av sydflyens 1. etasje allerede ca 1550. Annen etasje ble innredet til konge- og dronningleilighet senere på 1500-tallet. Kirken skal ha blitt ominnredet ca. 1820. Kirkerommet slik det står i dag, med bl.a. fuget upusset teglvegger er et uttrykk for Arnstein Arnebergs restaureringsfilosofi og typisk for midten av 1900-tallet.

I forbindelse med anskaffelsen av nytt orgel, har også kirkerommet fått et vesentlig løft. Kirketaket og korveggen er malt. Kirkebenkene er omhyggelig pusset og malt på nytt i de opprinnelige fargene.

Orgelet – Ønske om utskifting

Det har lenge vært et ønske om å erstatte orgelet fra 60-tallet med et nytt orgel. Det har vært lange diskusjoner om klang, om eierskap og om utseende til orgelet i en fredet kirke.

Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon (FAKT) sendte allerede i 2014 (22.10.2014) en henvendelse til Riksantikvaren med ønske om utskifting av orgelet. Dette ble avslått i november 2015. Med felles innsats fra alle berørte, dvs både Forsvarsbygg, Forsvaret og organist ble saken fremmet på nytt, og Riksantikvaren godkjente dispensasjonssøknaden om

anskaffelse av nytt orgel 27.6.2017. Det var et viktig arbeid og god prosess ledet av kulturminneavdelingen i Forsvarsbygg under ledelse av Christian Borhaven.

Etter godkjennelsen om nytt orgel, ble det en diskusjon om eierskap og ansvar for finansieringen av det nye orgelet, eventuelt reparasjon av det eksisterende. Her utviste spesielt Forsvarsstaben stort engasjement. De sendte brev til Forsvarsbygg (10.8.2018) om at Forsvarsbygg måtte ta ansvar for fornyelsen som naglefast utstyr. Dette ble avklart i et møte 9.11.2018 mellom alle parter.

Likevel var det vanskelig å prioritere anskaffelse av nytt orgel målt opp mot alle ønskene i Forsvarssektoren.

Etter en henvendelse 5.3.2021 til Forsvarsdepartementet om behov for økte midler, svarte departementet at dette måtte dekkes innenfor eget budsjett. Forsvarsbygg ga dermed klarsignal til oppstart og bevilget 6 millioner til nytt orgel 13.8.2021.

Arbeidet med anskaffelsen begynte umiddelbart. Det ble nedsatt en prosjektgruppe bestående av Thomas Sveen, prosjektleder, Hanne Berg, festningsforvalter Arnt Magne Haugen, kulturminne, Elisabeth Calder, anskaffelse; alle Forsvarsbygg og Lars Notto Birkeland, organist Akershus slottskirke, Forsvaret. I tillegg ble prosjektgruppen styrket med Hege Sejnæs Eilertsen, Riksantikvaren og Kåre Nordstoga, orgelkonsulent.

Etter diskusjoner om orgelets kvalitet og estetiske uttrykk ble det utlyst en internasjonal tilbudsinnbydelse. Det kom 14 tilbud, og etter forhandlinger med tre prekvalifiserte tilbydere valgte prosjektgruppen Weimbs Orgelbau GmbH fra Tyskland. De har lang erfaring fra orgelbygging, og tilfredsstilte de krav som var satt til et nytt orgel, både musikalsk og estetisk. Avtalen om bygging av nytt orgel ble signert 21.12.2022. Arbeid med bygging av nytt orgel er et kvalitetsarbeid og tradisjonshåndverk som krever mye kunnskap, tålmodighet og kompetanse.

Vi var meget spent når orgelet ankom Akershus Slottskirke april 2024, og etter uker med oppbygging og intonasjon, kan det innvies 15.9.2024.

Prosjektgruppen hos Weimbs: Hanne Berg, Elisabeth Calder, Thomas Sveen, Lars Notto Birkeland, Kåre Nordstoga, Frank Weimbs

Proessen har tatt mer enn 10 år, men nå er orgelet endelig på plass. Det er mange som skal takkes og det er mange som har bistått i arbeidet med å få dette til. Spesielt vil vi takke Forsvarets Fellestjenester ved daværende Kommandant Arne Opperdud som har bidratt med 2 millioner kroner til prosjektet. Leder av Forsvarets Tros- og Livssynskorps (FTLK) brigader Knut Espen Høidal har vært en pådriver og utløsende faktor for å skaffe midler fra Forsvarets Fellestjenester. Organist og kantor Lars Notto Birkeland har vært en meget viktig bidragsyter for å fremme behovet for nytt orgel. Hans standhaftige engasjement, deltagelse og kompetanse gjennom hele gjennomføringsprosessen har vært avgjørende. Og ikke minst Forsvarsbyggs ledelse som har bidratt med de store midlene og prioritert dette.

Vi vil spesielt takke Weimbs Orgelbau GmbH med Frank Weimbs og hans team for et flott orgel og meget profesjonell gjennomføring av hele prosessen. Weimbs Orgelbau har i tillegg til bygging av orgelet lagt vekt på bærekraft, gjenbruk og valg av naturlige materialer med lang levetid. Prosjektgruppen har hatt befaringer underveis på orgelfabrikken i Hellenthal, og blitt mottatt med stor gjestfrihet og åpenhet.

Arbeid med å bygge et orgel er både å anskaffe et instrument og et kunstverk. Det er med stor glede vi presenterer det flotte nye orgelet i Akershus slottskirke.

Historisk brus

Kåre Nordstoga
Domkantor

Gjennom historien har både Kirken og Forsvaret spilt en vesentlig rolle i utviklingen av musikklivet i det selvstendige Norge. Både militærmusikere og kirkens organister var i nasjonsbyggingens tid viktige formidlere av europeisk musikk i by og bygd, og de kom hver på sin måte til å bidra til den musikkutdanningen som etter hvert vokste fram.

Her på Akershus festning finner vi eksempel på dette helt tilbake til tidlig på 1700-tallet, da tyskfødte Georg von Bertouch var kommandant. I tillegg til å være generalmajor, var Bertouch en habil musiker og komponist som skal ha brevvekslet med selveste Johann Sebastian Bach.

Det er altså mange historiske linjer som møtes når Forsvarets hovedkirke nå kan innvie et nytt og tidsmessig kirkeorgel som legger til rette for en mangfoldig kirkemusikalsk virksomhet på festningen. To hensyn har vært viktige i denne anskaffelsen, – for det første at den visuelle utforming både beriker og innordner seg et historisk verdifullt interiør, for det andre at orgelet har en best mulig nyanserik klang, egnet for et stort repertoar. Det skal være et instrument som inspirerer mer enn det begrenser.

Et pipeorgel er i seg selv et kunstverk. Liksom en kunstmaler bruker linjer og farger til å skape et uttrykk innenfor maleriets rammer, strever en orgelbygger med å plassere flere hundre orgelpiper innenfor et begrenset volum, slik at ulike klangfarger, tonehøyder og styrkegrader er i best mulig balanse. Hver eneste pipe er en unik akustisk lydkilde som møysommelig må plasseres og utformes til beste for en klanglig helhet.

Volumets begrensnings har vært en særlig utfordring i vårt tilfelle. Orgelet måtte ikke fysisk være for prangende i det fint avstemte kirkerommet. Det måtte også utformes slik at begge vinduene var uforstyrret, og siden det ikke er noe tilstøtende rom som kunne romme belger og vifte, måtte absolutt alle orgeldeler få plass inne i det synlige orgelhuset. På denne måten ble dette et spørsmål om å utnytte volumet best mulig,

med flest mulig nyanser, uten å gå på akkord med pipenes klanglige «intimsone». Jeg er sikker på at både orgelkomité og orgelbygger har gjort sitt beste for å balansere alle disse hensynene. Det har blitt et rikt og fulltonende instrument. Takk til alle involverte for et positivt samarbeid, ikke minst til orgelbygger Frank Weimbs, intonatør Jochen Breuer og deres kolleger for utsøkt orgelbyggerarbeid på alle nivå. En særlig takk også til Forsvaret som med dette tydelig markerer at orgelbrus og levende musikk fortsatt er en del av deres kultur.

Nytt orgel i Slottskirken – en kantors drøm

Lars Notto Birkeland
Kantor i Akershus
slottskirke

Foto: Jeton Kaçaniku

Det er en drøm for en organist å få være med i prosessen om å skape et nytt orgel. Når det i tillegg er på et så spesielt sted som Akershus slottskirke, er det ekstra spennende.

Da jeg tiltrådte stillingen som kantor i Slottskirken i 2014 var behovet for nytt orgel allerede løftet frem av min forgjenger, Eli Stange Synnes. To tilstandsrapporter om det gamle orgelet var blitt innhentet i 2011 fra to uavhengige orgelsakkyndige. Disse dokumenterte utvetydig det gamle orgelets begrensninger og behovet for et nytt orgel som kunne være rommet mer verdig og gjøre det mulig med en rikere musikalsk utfoldelse, både til gudstjenester, vielser, konserter – og ved kongelig begravelse.

Med sin gode og klare akustikk og intimitet med bare 150 sitteplasser er Slottskirken et av Oslos aller beste rom for kammermusikk. Mange musikere elsker å spille i Slottskirken, og den brukes jevnlig av Oslo Kammermusikkfestival og andre profilerte aktører. Det har vært et savn at kirken ikke har hatt et orgel som har kunnet leve opp til standarden som rommet setter. I planleggingen av det nye orgelet har vår ambisjon vært et orgel som i tillegg til liturgiske funksjoner også må kunne fungere godt som konsertinstrument – både til solorepertoar og kammermusikk.

Det er mange som skal takkes for at dette nå er blitt en realitet. Særlig må nevnes sjef i Forsvarets tros- og livssynskorps, Knut Espen Høidal som var avgjørende for å få satt dette prosjektet på dagsorden når tiden var inne. Festningsforvalter Hanne Berg har vært en handlekraftig og utålmodig leder av orgelkomiteen, og domorganist Kåre Nordstoga har bidratt med sin lange erfaring og uvurderlige fagkunnskap som prosjektets orgelkonsulent.

Weimbs Orgelbau har imponert med sin smidighet og effektivitet, og med gode og kreative løsninger på hvordan få et best mulig og funksjonelt orgel på begrenset plass. Takkes må også Riksantikvaren for konstruktiv dialog og forståelse for behovet for nytt orgel.

Orgelet gir helt nye og rikere musikalske muligheter i Slottskirken. Det er bare å klype seg i armen over at vi nå kan innvie det, og jeg gleder meg stort over å kunne ta det i bruk. Jeg håper og tror at det nye orgelet kan bidra til økt vitalitet for Slottskirken og musikklivet på Akershus festning – et unikt sted for byen og nasjonen.

En stor ære

Frank Weimbs
Orgelbygger og
direktør
i Weimbs Orgelbau
GmbH

Jeg forestiller meg at yrket som orgelbygger er et av de vakreste fagene du kan lære. Vi orgelbyggere reiser mye, har mulighet til å besøke de vakreste rom og får lov til å designe og bygge orgler til nettopp slike rom. Yrket kombinerer kunstnerisk håndverk med musikalsk forståelse og teknisk kunnskap. Hvert orgel er unikt og gjenspeiler historien og de akustiske kravene til stedet det er bygget for. Arbeid med tre, metall og ofte historiske teknikker er variert og interessant.

Da vi hørte om anbudet om å bygge nytt orgel i Akershus slottskirke, skjønte vi umiddelbart at dette ikke var noe vanlig prosjekt. Slottskirken har formell status som Norges kongelige gravkirke. Den er en del av den historiske Akershus festning, det nåværende hovedkvarteret til det norske Forsvaret, med Statsministerens kontor. Kunne vi i det hele tatt tilby et adekvat instrument her?

Den siste restaureringen av kirkeinteriøret fant sted i 1932–58. Det eksisterende orgelet fra 1967 skulle erstattes av et nytt instrument, men plasseringen mellom to store vinduer skulle beholdes. Å utforme et orgel for en så historisk viktig lokasjon under tilsyn av den aktuelle kulturminnemyndigheten var en spesiell oppgave. Vårt tilbud og vårt design var så overbevisende at vi fikk i oppdrag å bygge det nye orgelet til Slottskirken.

Det nye orgelet ble levert etter en byggeperiode på ca. 9 måneder. Etter vel tre uker med teknisk montering, inispiserte Riksantikvaren det nye instrumentet i kirken for første gang. De var mer enn fornøyde. Det var en stor lettelse for oss og fylte oss også med litt stolthet. Dette ble etterfulgt av fire uker med stemming for å optimalt tilpasse klangen av instrumentet til akustikken i kirken. Da intoneringen begynte, ble det raskt klart at skalaene beregnet spesielt for dette orgelet harmonerte veldig godt med akustikken i rommet. Resultatet viser en bærekraftig, tilstrekkelig kraftig glans som ikke dominerer de høye frekvensene. Et instrument som også egner seg ypperlig til tolkning av musikk fra barokken, både teknisk og tonalt.

Vi vil benytte anledningen til å takke alle ansvarlige. Det var et veldig hyggelig samarbeid, som alltid var preget av veldig konstruktivt partnerskap.

Orgelkonsulent og domorganist Kåre Nordstoga og Slottskirkens organist Lars Notto Birkeland var rådgivere for prosjektet. Det er med stor takk vi nå har gitt stafettspinnen videre til de ansvarlige musikerne. Vi ønsker dem stor glede med det nye orgelet og håper at det vil berike den allerede livlige konsertaktiviteten i Slottskirken.

Det var en spesiell ære for oss å få lov til å bygge dette orgelet. Tusen takk!

Selskapets historie

Weimbs Orgelbau, Hellenthal/Eifel

Det er med stort ansvar at de ansatte i Weimbs Orgelbau-verkstedet bærer arven etter berømte orgelbyggere i Eifel regionen fra flere århundreders historie. Fra 1711 var Balthasar König bosatt i Bad Münstereifel som orgelbygger før han flyttet verkstedet til Köln i 1735. Blant hans mest praktfulle verk er instrumentene restaurert av Weimbs Orgelbau i basilikaen til klosteret Steinfeld og i slottskirken Schleiden. Balthasar König visste hvordan han skulle kombinere franske, nederlandske og tyske stiltrekk i sine verk på en spesielt kunstnerisk måte.

Josef Weimbs senior
(1886–1949)
Grunnlegger av Weimbs
Orgelbau GmbH

Mellom 1802 og 1921 sørget flere generasjoner av Müller-familien for at orgelbyggingen i Eifel ikke stoppet opp og skapte et staselig kunstnerskap på mer enn 100 instrumenter. De dekket grenseområdet til Belgia, Luxembourg og Nederland samt områdene rundt Köln, Bonn og Aachen med sitt arbeid.

På slutten av det 19. århundre arbeidet far og bror til grunnleggeren av Weimbs Orgelbau, Josef Weimbs senior (1886–1949) for Müller. Han gikk i lære som orgelbygger fra 1900 til 1905 i dette verkstedet og arbeidet der til 1913 som intonatør og orgelstemmer.

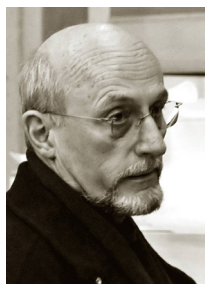

Arbeid i det opprinnelige verkstedet ca. 1927.

Etter militærtjeneste og krigsfange dukket Josef Weimbs igjen opp som formann ved kompaniet Fabritius i Kaiserswerth. Weimbs Orgelbau er derfor den reelle etterfølgeren til Müllerbrødrene.

I 1927 grunnla Josef Weimbs sitt eget verksted i Hellenthal. Den første bestillingen var det nye orgelet for den lokale sognekirken, et staselig instrument med tanke på de vanskelige tidene. En spesiell egenskap ved hans orgler er de velutviklede divisjonene; Spesielt pedaldivisjonen er godt utviklet. Til tross for den globale økonomiske krisen lyktes Josef Weimbs snart i å gjøre verkstedet sitt til et innflytelsesrikt selskap, langt utenfor Eifelregionen.

I 1951 overtok Josef Weimbs junior (1916–2005) selskapet. Før krigen var det vanlig og populært at orglene ble bygget med elektrisk traktur. Hans ferdigheter var spesielt tydelige når det gjaldt å gjenopplive den klassiske orgelbyggingen på 1960- og 1970-tallet. Snart utstyrte han sine instrumenter igjen med mekanisk traktur og viet seg til restaurering av historisk betyd-

Friedbert Weimbs.
Direktør og orgelbygger
i perioden 1973–1998

ningsfulle orgler. I motsetning til den da dominerende tendensen til ofte å bytte ut skadete historiske orgler eller orgeldeler, vurderte Josef Weimbs alltid slike endringer nøye, for heller å reparere enn å erstatte.

Etter at sønnen Friedbert Weimbs (*1947) i 1973 fikk master-eksamen, begynte han i farens virksomhet. Hans arbeid fokuserte på forskning på historiske pipetiltak med det formål å videreutvikle sin egen pipe-produksjon. Denne forskningen er grunnlaget for intonering, selve essensen av hans håndverk. Med stort engasjement fortsatte han å formidle denne kunnskapen videre til de neste generasjonene. Under ledelse av Friedbert Weimbs ble tilnærmingen med å stemme orgelpipene i verkstedet forlatt. Siden den gang har alle piper blitt stemt utelukkende i kirken. Bare på denne måten er det mulig å reagere optimalt på kirkerommets respektive akustiske egenskaper og oppnå best mulig lydresultat.

I 1998 fullførte sønnen Frank Weimbs læretiden med sertifikatet som håndverksmester. Under hans tekniske og kommersielle ledelse ble en ny verkstedbygning bygget, og et ekstra internt rørmetallstøperi ble satt opp i eget rørverksted.

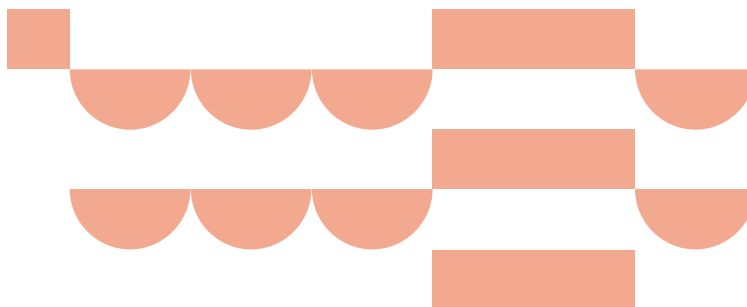
Mens outsourcing i økende grad har blitt en del av den daglige virksomheten i industri og håndverk, tar Frank Weimbs en annen tilnærming. Han er avhengig av høyest mulig nivå av vertikal integrasjon for å sikre maksimal kvalitet. En ny, ekstra avdeling for bygging av konsoller har nylig blitt satt opp i selskapets bygning.

I de senere år har nye orgler av tilsvarende teknisk og musikalsk interesse blitt bygget, som «Max Reger Memorial Organ» (III/53) for den lutherske kirken St. Michael i Weiden/Oberpfalz eller det nye barokkorgellet (II/26) for klosterkirken St. Nikolaus i Brauweiler. Et nytt orgel (III/45) til Hamar domkirke (Norge) ble også bygget av Weimbs.

Dagens orgelbyggere har en uforbeholden åpenhet overfor orgelstilene som har vokst frem i Europa, noe som blant annet gjenspeiles av nye orgler i italiensk stil og et orgel i spansk stil. Instrumenter i fransk stil og på klassisk tysk måte stammer også fra huset Weimbs og etablerer selskapets nåværende omdømme langt utover Tysklands grenser. Nylig hadde vi det privilegium å bygge de nye orglene for konsertsalen i Doshisha – Senior and Junior High School i Kyoto (Japan) og for den nye kirken Aoyama Gakuin Junior High School i Tokyo-Shibuya (Japan).

At Weimbs-selskapet fikk tillit til å bygge det nye orgelet til Akershus slottskirke er en stor ære og utmerkelse som dette orgelbyggerfirmaet kan være stolt av.

I mellomtiden jobber verkstedet hardt med det nye orgelet (III/60) til Allehelgenskirken i Nürnberg.

Orgelets tekniske data

Orgelbygger

Weimbs Orgelbau GmbH,
Hellenthal/Eifel,
Tyskland 2024, opus 360

Innvielse

15. september 2024

Disposisjon/rådgivning

Kåre Nordstoga, orgelkonsulent
Lars Notto Birkeland, kantor Akershus slottskirke
Weimbs Orgelbau

Intonatør

Jochen Breuer, Weimbs Orgelbau GmbH

Spilletraktur

Mekanisk

Registratur

Elektrisk med elektronisk kombinasjonssystem

Vindforsyning

Kilebelganlegg

Vindtrykk

Forbelg 105 mm VS
Hovedverk / Pedal 75 mm VS
Ekko 85 mm VS

Antall piper

Metallpiper: 947
Trepiper: 30
Tungepiper: 142
Til sammen: 1.119

Temperering

Frischknecht 2

Kammertone

440 Hz ved 18°C

DISPOSISJON

Hovedverk (I) C-g³

Principal 8'
Salicional 8'
Bordun 8'
Octave 4'
Rohrflöte 4'
Superoctave 2'
Mixtur III 1 1/3'
Trompete 8'

Ekko / Svellverk (II) C-g³

Hohlflaut 8'
Viola da Gamba 8'
Vox Coelestis ab c° 8'
Traversflöte 4'
Flageolet 2'
Quinte 2 2/3'
Terz 1 3/5'
Larigot 1 1/3'
Oboe 8'
Tremulant

Pedal C-f'

Subbass 16'
Bordun 8' (transmisjon fra HV)
Octave 4' (transmisjon fra HV)
Bassun 16'

Kopler

II/I, Sub II/I, I/P, II/P

Det kongelige monogram

Claus Østby,
Forsvarets
heraldiske rådgiver

Foto: Politiet

Et monogram er et eiermerke. Det er et grafisk symbol som like godt som den skrevne benevnelse også identifiserer vedkommende eier.

Monarkens offisielle monogram fastsettes ved tronskifte og har en unik kunstnerisk utforming. Monogrammet består av forbokstaven i fornavnet og bærer en bøylekrone; monogramkronen, som er regentens krone. Monogrammet identifiserer Hans Majestet Kong Harald V.

Hans Majestet Kongen er øverste befalingsmann i Forsvaret og derfor brukes hans monogram på militære uniformer og hos livgarden.

Kronen representerer fellesideen, dvs at våpenskjoldet er et fast kjennetegn for eieren eller kongen. Individuer bøyer seg for et styre og er lydige mot en tro. Det innebærer blant annet at man kan ikke plassere kronen hvor som helst, og den må behandles med respekt. Ingen andre tegn kan plasseres over kronen. Øverst på kronen er globen, et symbol på jorden. På toppen av globen er festet et kors. Norge fikk bøylekrone med globe og kors i 1671. En lukket krone representere enevelde. Gjennom tidene har både krone og våpen fått forskjellige utforminger, avhengig av periode og stilart. Siste utforming av riksvåpenet, herunder rikskrone, ble godkjent av Kong Harald V i 1991.

Akershus slottskirke er en av Oslos eldste kirker. Den har vært kirke eller kapell på Akershus festning siden Håkon V Magnussons tid på begynnelsen av 1300-tallet.

Akershus slottskirke har formell status som kongelig gravkirke og benyttes i forbindelse med kongelig begravelse.

Monogrammet har ingen definert bakgrunn. Monogrammet er derfor plassert i en gullsirkel som rammer det inn. Her er monogrammet i gull og bakgrunnen rød, og dermed kan kombinasjonen med rette hevdes å være i tradisjonelle nasjonalfarger basert på norske kongers våpen. Tinkturen rød er en tradisjonell kongelige farge og er benyttet som bakgrunn.

Det er derfor naturlig og riktig at det nye kirkeorgelet i Akershus slottskirke bærer Hans Majestet Kongens monogram.

Orgler på Akershus slott

Fil. Dr. Hans Jacob
Høyem Tronshaug

Denne artikkelen er et utdrag av en større vitenskapelig artikkel som blir publisert i Det norske orgelselskapets organ, «Orgelspeilet» nr. 4 2024. Kilder artikkelen baserer seg på vil bli publisert i hovedartikkelen. I hovedsak dreier det seg om kopibøker for Garnisonskirkens menighet i kirkedepartementets arkiver på Riksarkivet i Oslo, egen hovedfagsavhandling fra Universitetet i Oslo, doktoravhandlingen min fra Universitetet i Gøteborg og Anna Lindhjems bok om Norges orgler og organister fra 1916. I tillegg leksikonartikler fra Internettet.

De første to orglene i kirken 1827-1836

Akershus slottskirke har eksistert i 700 år, men den har en vesentlig kortere orgelhistorie. Det foreligger faktisk ingen konkrete opplysninger om at kirken hadde orgel før 1827. Da tilbød orgelbygger Even Andersen Engelstad å leie ut et orgel han hadde bygd mot selv å bli ansatt som organist. Orgelet ble satt opp i kirken som en prøveordning, og kirkeinspeksjonen søkte kirkedepartementet om støtte til organistlønn. I juni 1827 ble det utbetalt 50 speciedaler, men bare 10 dager senere ga finansdepartementet kirkedepartementet refs og pekte på at man ikke kunne bruke statens penger til organistlønn så lenge kirken ikke eide et orgel. Med dette begynte en langvarig og byråkratisk diskusjon om hvor mange penger man kunne bruke på innkjøp av orgel og ikke minst på å lønne en organist.

Slottskirken har siden 1800-tallet vært Det norske forsvars hovedkirke eller garnisonskirke, og forvaltningen av kirken har de siste 200 årene vært fordelt på Forsvarsdepartementet og Kirkedepartementet. Før straffeanstalten eller «slaveriet» på Akershus fikk egen kirke på 1830-tallet, var også Justisdepartementet involvert i beslutningsprosesser som gjaldt finansiering av kirkens inventar. Når det gjaldt bevilgninger til orgel og organist, ble ikke departementene enige om hvem som skulle stå for utgiftene, og etter seks år solgte Engelstad orgelet til kjøpmann Steen Bruun i 1833. Orgelet hadde 8 stemmer, og Slottskirken fikk i løpet av disse årene flere ganger tilbud om å kjøpe instrumentet.

Slottskirken var uten orgel inntil gullsmedsvenn og organist Henrik Peter Bucher ble ansatt høsten 1834. Han eide selv orgelet han spilte på. Da hadde departementene bestemt seg for å bevilge penger til innkjøp av et orgel etter anbefaling fra domorganist Jacob Andreas Lindeman. Han hadde stått i kontakt med den danske orgelbyggeren Peter Adolph Albrechtsen siden sommeren 1833 fordi orgelet i Vår Frelsers kirke (domkirken) i Kristiania var i stort behov av en gjennomgripende restaurering, og på den tiden fantes det ingen profesjonell orgelbygger i Norge. Albrechtsen var ansatt i det danske orgelbyggerfirmaet Marcussen & Reuter i Åbenrå og hadde opparbeidet bred erfaring fra store orgelprosjekter firmaet hadde gjennomført i løpet av de 11 årene han hadde vært ansatt.

Det tredje orgelet i kirken 1836–1917

Albrechtsen kom til Kristiania i begynnelsen av august 1835. Lindeman hadde bestemt seg for å teste Albrechtsens orgelbyggerferdigheter med tanke på den mye større jobben i domkirken, og den danske orgelbyggeren tok på seg å bygge et orgel med 10 stemmer for bare 400 speciedaler for Slottskirken. Forsvaret forsynte Albrechtsen med 7 tylfter tørre eikeplanker, og han fikk dele verkstedfasiliteter med snekkermester Johann Gottfred Michelsen som holdt til på Hammersborg. Orgelet sto ferdig i juni 1836. Organist Bucher tilbød da den nyopprettede fengselskirken orgelet han hadde brukt i Slottskirken og søkte organiststillingen der også slik at han kom til å spille i begge kirker.

Albrechtsens orgel hadde denne disposisjonen:

1	Principal	8'	
2	Gedackt	8'	
3	Fugara	8'	
4	Octave	4'	Omfang C– c3/d1
5	Fløite	4'	Anhangspedal
6	Quint	2 2/3'	
7	Octave	2'	3 kassebelger
8	Terts	1 3/5'	
9	Sedecima	1'	Orgelet ble solgt til Storekalsøy kirke i Austevoll kommune i 1917
10	Trompet	8'	og brente med kirken i 1974.

Fig. 1 Albrechtsen-orgelet i Garnisonskirken på Akershus. Orgelet hadde spillebordet på siden og trespiler som illuderte attrapp-piper i fasaden. Takhøyden på galleriet var så lav at Bassoktaven til Principal 8' hadde dekte piper av tre. Foto: Ole Tobias Olsen ca. 1875, Byhistorisk samling, Oslo museum http://oslobilder.no/OMU/OB_OT389

Det fjerde orgelet i Slottskirken 1917–1967

Utover på 1800-tallet bredte det seg stadig større misnøye med orgelarrangementet i Slottskirken. Menigheten hadde vokst og kirken var liten. Orgelet la beslag på mesteparten av galleriplassen i vest, og med sitt begrensede klaviaturomfang, bare ett manual og ingen pedalstemmer, var orgelet relativt lite fleksibelt med tanke på orgelrepertoar og konsertbruk.

Da kirken ble restaurert under ledelse av arkitekt Holger Sinding-Larsen i årene 1911–1916, ble det planlagt for og bestilt nytt orgel fra Olsen & Jørgensens orgelfabrikk i Kristiania. Et viktig moment ved denne orgelanskaffelsen var plasseringen av instrumentet. Etter mønster fra garnisonskirken i Kongsvinger (Vinger kirke), ble det nye orgelet stilt opp bak alteret i Slottskirken på Akershus. Det ble dekket av en lettvegg med to store lydåpninger slik at orgelklangen kunne slippe ut i kirkerommet. I lydåpningene ble det stilt opp til sammen 14 «fasadepiper» av orgelmetall (legering av tinn og bly).

Det nye orgelet fikk 14 stemmer fordelt på to manualer og pedal, pneumatiske kjeglelader og et større manualomfang. Disposisjonen er interessant og brøt med den tids disposisjonspraksis ettersom svekkverket (2. manual) fikk flere stemmer enn hovedverket (1. manual). Det medførte at de to manualene balanserte klanglig sett, og på den måten representerte tidens stilideal: *postromantikken*.

Fig. 2 Slottskirkens fondvegg med lydåpningene til orgelet dekket av attrappiper av orgelmetall, dekorert og stilt opp på rokokko-manér slik arkitekt Sinding-Larsen utformet vegg. Kongestolen oppe til venstre har nå fått rokokko-utforming slik alterparti og prekestol fikk i 1738–1741. «Orgelprospektet» er tilpasset denne stilen selv om orgelet klanglig sett tilhørte en annen tid. Foto: Ukjent fotograf/Abels kunstforlag ca. 1930, byhistorisk samling, Oslo bymuseum, inventarnr. OB. F11855d.

Olsen & Jørgensens orgel fikk denne disposisjonen:

Manual I (Hovedverk) (C–g³)

1.	Principal	8'
2.	Flaut Major	8'
3.	Gamba	8'
4.	Octav	4'
5.	Fl. octaviant	4'

Pedal (C – e¹)

13	Subbas	16'
14	Violon	8'

Generalcrescendo (tritt)
Frimanual I
Svell 2

Manual II Svellverk (C–g³)

6.	Geigenprincipal	8'
7.	Hohlfløite	8'
8.	Liebl. gedakt	8'
9.	Aeoline	8'
10.	Voix celèste	8'
11.	Fugara	4'
12.	Trompet harmonique	8'

Normalkopler: II/I, I/P, II/P

Oktavkopler: Super II/I, pedal
Sub II/I

2 frikombinasjoner

4 kollektiver: p, mf, f, tutti

Felles utløser frikomb./kollekt.

Det femte orgelet i Slottskirken 1967–2024

De tyske soldatene som hadde holdt til på Akershus festning under krigen, hadde ødelagt både fasadepipene og trompestemmen i orgelet. Lydhullene i lettveggen ble tettet igjen etter krigen, og orgelet hørtes knapt ute i kirkerommet. I forbindelse med at slottskirken ble restaurert på 1950-tallet, ble det også planlagt for et nytt orgel. Det tok likevel mange år før finansieringen av det nye instrumentet kom på plass. Først den 6. juli 1967 ble orgelet, levert av Norsk orgel- og harmoniumfabrikk i Snertingdalen, innviet. Firmaet var blitt et av de største orgelbyggeriene i Norge på 1960-tallet og samarbeidet ofte med det store orgelbyggeriet Steinmeyer i Bayern som hadde bygd orgelet i Nidarosdomen i 1930. Steinmeyer leverte mange metallpiper til orgler levert av Norsk orgel- og harmoniumfabrikk gjennom 1950- og 1960-tallet.

Det nye orgelet i Garnisonskirken ble stilt opp på golvet mellom to vinduer bakerst i kirken, og karakteristisk nok ble orgelets hovedverk eller 1. manual basert på Principal 4', ikke 8' som tilsvarer «pianoleiet». Orgelet ble den gang betraktet som et godt instrument. Det tok seg dessuten flott ut med sin høyreiste og symmetriske fasade med kongemonogrammet på toppen av midtre pipefelt. Orgelbyggeriet leverte et instrument av utsøkt snekkerkvalitet, men klanglig sett manglet det fundament og gravitet. Orgelet fikk 15 stemmer og var dermed ubetydelig større enn det forrige instrumentet. Det representerte likevel et klangkonsept som var fjernt fra 1917-orgelet. Hvert verk var bygd opp som en selvstendig klanglig enhet, og til tross for et magert fundament, representerte instrumentet et relativt variert klangkonsept med tydelig barokkprofil.

Fasaden ble tegnet av sivilingeniør Olaf Platou som hadde vært teknisk konsulent for de to største orglene som noensinne ble levert til norske kirker: orgelet i Nidarosdomen med 127 stemmer og orgelet i Oslo domkirke med 102 stemmer, begge bygd i 1930. Konsulent for orgelet i Garnisonskirken var Knut Nystedt, og hans forkjærlighet for spanske trompeter, som han også hadde i sitt eget orgel i Torshov kirke, kom på plass i Garnisonskirkens orgel.

Fig. 3 Orgelet fra 1967 i Slottskirken på Akershus. Fasaden er funksjonell og symmetrisk, slik fasader ofte ble utformet på 1960- og 1970-tallet. Fasadepipene tilhører Principal 4' og er klingende. Som mange orgler på denne tiden fikk orgelet spansk trompet-stemme med horisontale lydbegre som stikker ut fra fasaden (en chamade). Brystverket ble på denne tiden ofte utstyrt med svellluker som her. Foto: Nora Storfjell Olderskog, Soldatnytt

Orgelet har denne disposisjonen:

Hovedverk/Manual (C–g³)

1.	Rørfløyte	8'
2.	Principal	4'
3.	Kvintadena	4'
4.	Waldfløyte	2'
5.	Mixtur	III
6.	Trompet	8' en chamade

Pedal (C – f')

12.	Subbas	16'
13.	Gemshorn	8'
14.	Koralbass	4'
15.	Schalmei	4'

Brystverk/Manual II (i svell) (C–g³)

7.	Tregedakt	8'
8.	Rørfløyte	4'
9.	Principal	2'
10.	Kvint	1 1/3'
11.	Dulcian	8'

Normalkopler: II/I, I/P, II/P

Den fullstendige artikkelen er publisert i nettversjonen av festskriftet. Bruk QR-koden på omslaget

Organister i Akershus slottskirke

Fil. Dr. Hans Jacob
Høyem Tronshaug

Fig. 4 Generalloytnant og kommandant på Akershus Georg von Bertouch (1668–1743)
Foto: ukjent fotograf av maleri på Forsvarets museum på Akershus, Inv. nr. AS.310805

Selv om det ikke kan dokumenteres at kirken hadde orgel før på 1800-tallet, er det vanskelig å forbigå det faktum at Akershus festning hadde en kommandant som var komponist og musiker på 1700-tallet. **Georg von Bertouch (1668–1743)** vokste opp i Eisenach i Tyskland og tok en doktorgrad ved universitetet i Kiel i 1692 som kombinerte fagområdene musikkvitenskap og jus. Von Bertouch valgte en militær yrkesvei, og kom til Akershus i 1719 som kommandant. Han korresponderte likevel med blant andre Johann Sebastian Bach og Antonio Lotti, og var kjent i musikkvitenskapelige kretser. Det virker temmelig sannsynlig at han ved enkelte anledninger hadde ansvar for musikk som ble framført i Slottskirken, men dette er ikke sikkert dokumentert.

Kirkens første egentlige organist var **Even Andersen Engelstad (1790–1838)** fra Toten. Han hadde utdannet seg som bygdeorgelbygger, og fra og med 1820 etablerte han seg som orgelbygger i hovedstaden og bygde orgler til flere kirker på Østlandet.

Den første fast ansatte organisten på Albrechtsen-orgelet var **Henrik Peter Bucher (1810–1847)**. Han spilte på et orgel han selv eide inntil Albrechtsens orgel stod ferdig i juni 1836. Deretter overtok tukthuskirken orgelet Bucher hadde eid, og organisten spilte i begge kirker. Bucher satt i organiststillingen i Slottskirken til sin død i 1847.

En kontroversiell ansettelse skjedde i 1859 da den tyske pianisten og organisten **Rudolf Magnus (1821–1878)** ble ansatt i organiststillingen. Bjørnstjerne Bjørnson kritiserte ansettelsen i et langt innlegg i Aftenbladet i januar 1860, og mente at flere norske musikere var blitt tilsidesatt ved flere organistansettelser på 1850-tallet. Det var allerede en organist ansatt i stillingen da Magnus kom til Norge, men vedkommende ble ifølge Bjørnson avsatt til fordel for Magnus.

Fig. 5 Erik Christian Hoff (1832–1894), organist ved Garnisonskirken 1865–1894. Xylografi gjengitt på <https://hymnary.org> (mai 2024)

I 1865 ble **Erik Christian Hoff (1832–1894)** ansatt som organist.

Det blir sagt at kong Oscar II som gjentatte ganger var til stede ved gudstjenestene i Slottskirken, oppmuntret Hoff til å utarbeide en samlet koralbok for bruk i Den norske kirke. I 1878 ble *Melodibog til samtlige autoriserede Salmebøger* utgitt, og han utga flere orgelkomposisjoner. Hoff virket som organist i Slottskirken fram til sin død.

I 1897 og frem til 1909 var komponist og pianist **Christian Teilman (1843–1909)** ansatt som organist i Slottskirken. Fram til da hadde han hatt en lang karriere som underholdningspianist og utgitt en rekke komposisjoner.

Den blinde organisten **Einar Melling (1880–1949)** overtok stillingen i Slottskirken etter Teilmans død. Sin musikalske utdanning fikk han ved musikkonservatoriet i Leipzig etter anbefaling fra Edvard Grieg. Han var først og fremst en utmerket pianist som opptrådte både i Norge og i utlandet.

Melling forlot Slottskirken i 1914, og da ble **Ingebret Haaland (1878–1934)** ansatt. Han var også fiolinist, var konsertmester ved Musikkelskapet Harmoniens orkester i Bergen, og 2. konsertmester ved Nasjonalteaterets orkester i Kristiania. Haaland var også komponist og arrangør og dirigerte Oslo janitsjarkorps. Han var organist i Slottskirken fram til sin død.

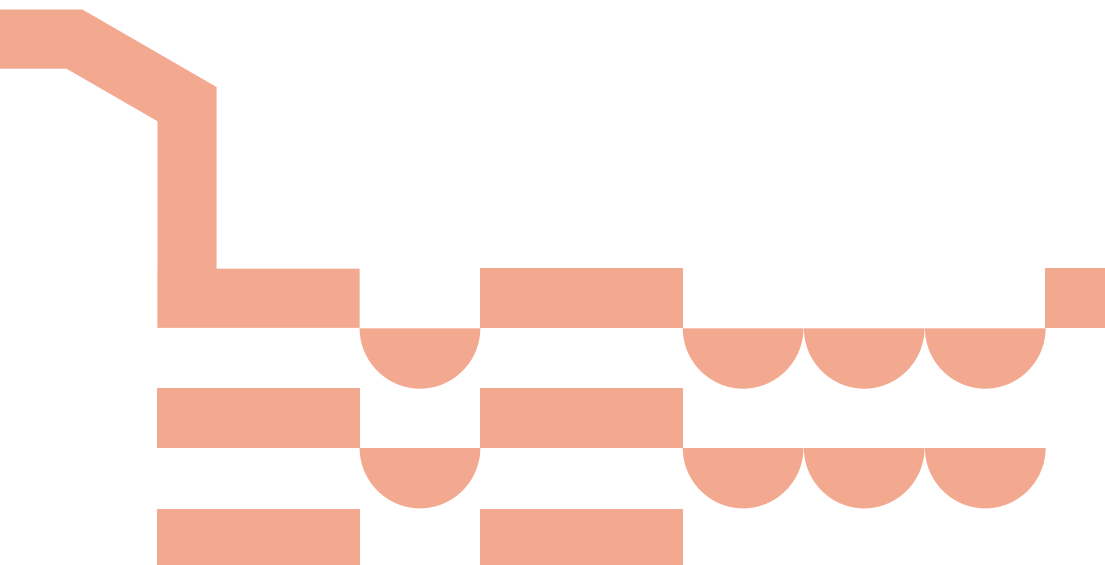
Slottskirken opphørte som vanlig menighetskirke i 1938, og etter Haaland spilte flere organister i Slottskirken uten å være fast ansatt. Under krigen fungerte både **Hans Solum (1912–1980)** og **Knut Nystedt (1915–2014)**. En av årsakene til dette var nok at kirkeåret i Slottskirken var «amputert». Gudstjenestene startet 1. påskedag og varte til et godt stykke ut på høsten. Det var domorganisten i Oslo som hadde musikalsk ansvar for Slottskirken, og gudstjenester og kirkelige handlinger ble bokført i domkirkens protokoller. Blant organistene som spilte i Slottskirken på 60- og 70-tallet var bl.a. **Arne Solhaug** og **Kolbein Haga**.

I 1977 ble **Haakon Omejer Sørli** fast ansatt som organist i Slottskirken. For sin lange og tro tjeneste som slottsorganist på Akershus fikk Sørli kongens fortjenstmedalje i gull i 2007. Sørli er den organisten som sammenhengende har sittet lengst i stillingen i Slottskirken.

Eli Stange Synnes var ansatt som kantor i Slottskirke 2010–2012. Hun tok viktige initiativer med å sette i gang prosessen med tanke på å få nytt orgel og fikk bestilt rapporter om det gamle orgellets tilstand. Hun tok også initiativ til å anskaffe Slottskirken et lite kisteorgel, bygget av Ryde & Berg i 2013.

2012–2014 var stillingen ubesatt, og **Wilhelm Sollie** fungerte som kantor i denne perioden.

1. april 2014 tiltrådte **Lars Notto Birkeland** kantorstillingen. Han kom fra stilling som kantor i Fagerborg kirke, og har en allsidig bakgrunn både som organist, dirigent og pianist. I Slottskirken har han bl.a. satt i gang konsertserien Bach i Slottskirken, med Bach-kantater både på konserter og i gudstjenester. Han har vært en viktig pådriver for nytt orgel i Slottskirken.

Det gamle orgelets videre ferd

Hanne Berg
Festningsforvalter
Akershus festning

Det gamle orgelet var bygget og tilpasset Akershus slottskirke, og var et representativt og betydelig instrument i sin tid. Orgelet i Akershus slottskirke var planlagt og tilpasset den utførelsen kirkerommet fikk ved Arnebergs restaurering. Orgelets samlede verdier ligger i at det er et rendyrket, tidstypisk nybarokk-orgel.

Orgelet gjenspeiler både barokken og bestillingstidspunktet, og var godt tilpasset kirkerommet. Det er bygget av Norsk Orgel- og Harmoniumfabrikk i Snertingdal i 1967 med Olav Stoud Platou som arkitekt og Knut Nystedt som konsulent. I denne perioden bygget man gjerne instrumenter som orienterte seg mot barokken. Det er et orgel som viser hvilke klangidealer komponist Nystedt hadde. Han var en av sin tids førende komponister og organister, og orgelfasaden er et verk av arkitekt Olav S. Platou, en erfaren og anerkjent orgelarkitekt i sin tid. Kongemonogrammet er skåret av Johan Amrud og viser Olav Vs symbol. Orgelet har 15 stemmer og ca. 800 piper.

En erstatning krevde godkjenning fra Riksantikvaren, og den ble gitt 27.6.2017, bl.a på følgende vilkår: «*Orgelet skal enten lagres eller avhendes i sin helhet/samlet*».

Det skal være godt vedlikeholdt og uten tydelige feil og mangler. Forsvarsbygg valgte derfor å donere orgelet, slik at det kunne komme i ny bruk. Dette ble annonsert i alle fagtidsskrifter og -miljøer, og blant Norges orgelbyggere.

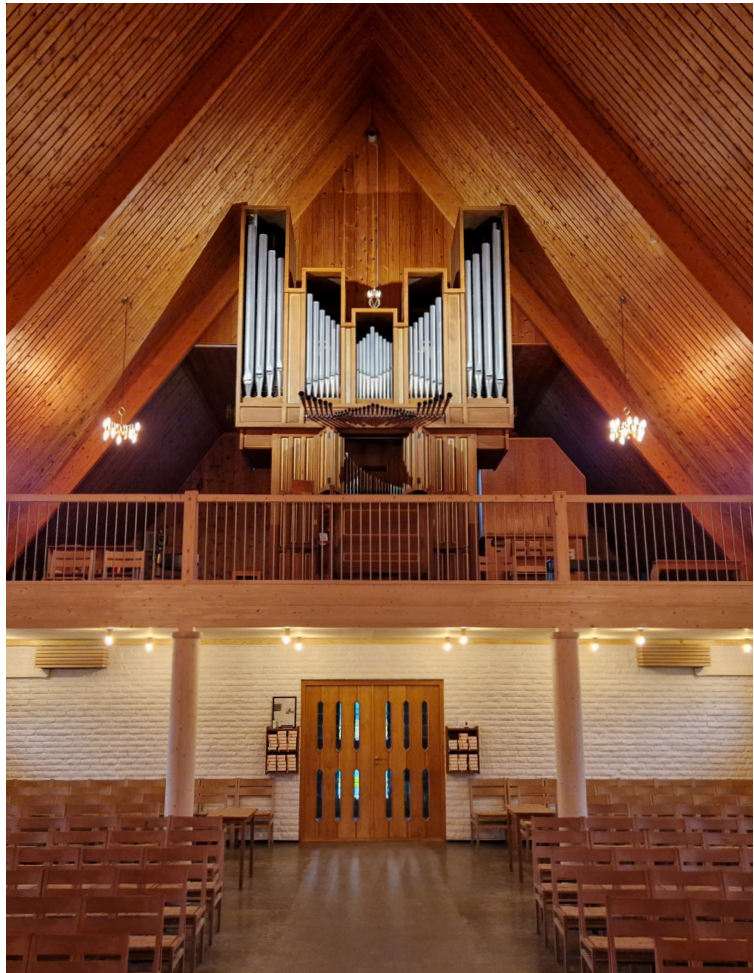
Orgelet ble donert i sin helhet til Sør-Innherrad kirkelige fellesråd, og orgelet er nå montert i Verdalsøra kapell. Verdalsøra kapell er med i feiringen av Olavsdagene og markeringen av kong Olav den hellige på Stiklestad.

Åpningskonserten for innvielsen av orgelet på Verdalsøra ble gjennomført ifm Olsok 28. juli 2024 under Olavsdagene. Orgelet har kong Olavs monogram, så det er ikke noe sted det passer bedre enn i Verdalsøra kapell. Selv om orgelet ikke er mer enn 57 år, bærer reisen fra Akershus slott med seg historie helt tilbake til middelalderen.

Dokumentasjonen, demonteringen, transporten og oppbyggingen i Verdalsøra kapell ble gjennomført av Ryde & Berg Orgelbyggeri under ledelse av Håkon Wium Lie. Hele denne prosessen har vært gjennomført meget profesjonelt og med stor respekt for instrumentet.

Ny bruk er viktig for Forsvarsbygg. Derfor var det vårt ønske å donere orgelet til en ny menighet, for vi vet at orgel og orgelmusikk har en stor betydning i liturgien.

Vi er svært glade og stolte over at det er nettopp til Verdalsøra kapell at orgelet er kommet.

Link til digital version

<https://www.forsvarsbygg.no/no/festningene/akershus-festning/>
<https://kultur.forsvaret.no>